

Того ранку, коли я побачив Тоні Гарднера, що сидів собі за столиком серед туристів, у Венецію якраз надходила весна. Ми вже відпрацювали цілий тиждень просто на площі, а це, скажу я вам, таки полегша порівняно з усіма тими довгими годинами, коли доводилося виступати у задурливіх надрах кафе, заступаючи дорогу відвідувачам, які хотіли вийти на сходовий майданчик. Зранку дув доволі сильний вітер, і наш новісінький тент знай лопотів над головою, проте всі ми почувалися трохи веселіше і свіжіше, й це, гадаю, позначалося і на нашій музиці.

Але стривайте, я говорю так, наче граю в якомусь оркестрі на постійній основі. Насправді ж я – «циган»: так інші музиканти називають хлопців, які снують туди-сюди площею поміж оркестрами у трьох кафе і допомагають там, де є потреба. Здебільшого я граю у кафе «Лавена», але гарячої днини можу відіграти серію композицій разом із хлопцями з «Квадрі», потім піти у «Флоріан», а тоді – назад через площу до «Лавени». Я у гарних стосунках з усіма – з офіціантами також – і в будь-якому іншому місті вже мав би постійну роботу. Але тут, де кожен схвбнутий на традиціях і минувшні, все не так, все догори дригом. Деінде хист до гри на гітарі був би тобі тільки на користь. Але тут? Гітара! Менеджери

зиркають занепокоєно. Надто вже це сучасно, туристам не сподобається. Торік восени я роздобув собі вінтажний джазовий інструмент з овальним резонаторним отвором – на чомусь такому міг грати Джанго Рейнгардт, – тож тепер уже ніхто не сприйняв би мене за виконавця рок-н-ролу. Стало трохи легше, але менеджерам кафе це все одно не до вподоби. Правда така: якщо ти – гітарист, то будь ти хоч самим Джо Пассом, постійної роботи на цій площі тобі не знайти.

Є ще, звісно, одна дрібничка: я – не з Венеції, щоби́льше – взагалі не італієць. Як і той кремезний чех з альтовим саксофоном. До нас добре ставляться, іншим музикантам ми потрібні, та все ж офіційно оформляти нас ніхто не квапиться. Просто грайте і тримайте язик за зубами, постійно твердять нам менеджери. Так туристи й не втямлять, що ви – не італійці. Носіть костюм і темні окуляри, зачісуйте назад волосся – і ніхто жодної різниці не помітить, тільки рота не розтуляйте.

Хай там як, скаржитися мені нема на що. Адже оркестрам-конкурентам в усіх трьох кафе – особливо тоді, коли доводиться грати під тентами одночасно, – потрібна гітара: м'яке, неперервне звучання, яке підсилює мелодію, глухі удари по струнах, що линуть із глибини. Ви, певно, думаете, що три оркестри на одній і тій самій площі в один і той самий час – це вже занадто, людям очі розбігаються і вуха в'януть. Але п'яца Сан-Марко доволі-таки простора. Прогулюючись площею, турист чує, як позаду згасає одна мелодія, а попереду натомість поступово наростає інша – десь так, ніби він радіо налаштовує. От що туристам не набридає ніколи, то це класика, всі ті інструментальні обробки різних відомих мотивів. Гаразд, це п'яца Сан-Марко, тут найновіші попхіти не в пошані. Та все ж що кілька хвилин їм потрібне щось упізнаване, наприклад, один зі старих номерів Джулії Ендрюс або музика з якогось відомого фільму. Пригадую, минулого літа, перебігаючи

від одного оркестру до іншого, я зіграв тему з «Хрещеного батька» дев'ять разів за один день.

Так чи так, того весняного ранку ми саме грали перед чималим натовпом туристів, коли я побачив Тоні Гарднера, який сидів наодинці зі своєю кавою майже навпроти, метрів за шість від нашого тенту. Знаменитості тут на площі – не дивина, і ми цим не особливо переймаємося. Хіба що, відігравши черговий номер, можемо потіху перекинутися між собою: «Гляньте, он там – Воррен Бітті... Дивіться, Кіссінджер... Он та жінка – вона ж знімалася в тому фільмі, де люди міняються обличчями». Ми до цього звикли. Врешті-решт, це ж п'яца Сан-Марко. Та коли я збагнув, що переді мною сидить Тоні Гарднер, усе було інакше. Мене це схвилювало по-справжньому.

Тоні Гарднер був колись маминим улюбленцем. Тоді, за комуністів, діставати у нас такі речі було дуже непросто, але мама примудрилася зібрати повнісіньку колекцію його записів. Яюсь, ще хлопцем, я одну з тих дорогоцінних платівок подряпав. Помешкання наше було тісне, а в цьому віці всидіти на одному місці часом просто неможливо, особливо холодної пори, коли надворі не надто й погуляєш. Отож я собі бавився, стрибаючи з нашої маленької канапи на фотель, якоїсь миті не розрахував стрибок і зачепив програвач. Голька з різким звуком проскородила платівку – діялося те задовго до ери компакт-дисків, – мама вибігла з кухні й розкричалася на мене. Кепсько ж було тоді мені на душі, і то не тільки через крик, а й тому, що я знав: то був один із записів Тоні Гарднера, які так багато для неї означали. А тепер ще й ця платівка періодично поскрипуватиме й порипуватиме, доки він тихо і проникливо співатиме ті свої американські пісні. Через роки, вже працюючи у Варшаві, я дізнався, що такі записи можна придбати на чорному ринку, і замінив мамі всі її заслухані мало не до дірок альбому Тоні Гарднера на нові, зокрема й той, що постраждав був

від моїх пустощів. На це пішло понад три роки, але я знай діставав їх один по одному і щоразу, навідуючись до неї, привозив у подарунок нову платівку.

Тож, гадаю, цілком зрозуміло, чому, впізнавши його у чоловікові, що сидів за якихось шість метрів від мене, я справді розхвилювався. Спочатку просто очам своїм не повірив, аж загаявся зі зміною акорду мало не на цілий такт. Тоні Гарднер! Що б то сказала моя люба матуся, якби це побачила! Заради неї, заради її пам'яті я мусив підійти і перекинутися з ним хоч словом, нехай інші музиканти її кепкуватимуть потім: от, мовляв, коридорний з готелю та її годі.

Утім, не міг же я, звісно, так просто взяти і кинутися до нього, розштовхуючи дорогою стільці та столики. Спершу треба було дограти програму. І наступні три-чотири номери перетворилися, скажу я вам, на справжню агонію: щосекунди мені здавалося, наче американець ось-ось підведеться і піде геть. Але він сидів собі та й сидів, сам-один, втупившись у свою каву і помішуючи її з таким виразом обличчя, ніби ніяк не міг збагнути, що ж то йому принесли. На вигляд не відрізнявся від пересічного американського туриста: світло-блакитна сорочка-поло й широкі сірі штани. Волосся, на обкладинках тих давніх платівок дуже темне і лискуче, було тепер уже майже сиве, але таке ж густе, бездоганно зачесане на той самий манір, що й тоді. Коли він щойно впав мені в око, то тримав свої темні окуляри в руці – інакше я навряд чи його впізнав би, – та доки тривав наш виступ, а я не відводив від того столика погляду, надів їх, потім скинув і знову надів. Вигляд у нього був стурбований, і я розчаровано збагнув, що нашої музики він насправді не слухає.

Наша програма добігла кінця. Не зронивши ні слова, я квапливо вибіг з-під нашого тенту і проштовхався до того місця, де сидів Тоні Гарднер, а там на мить запанікував, бо й гадки не мав, як до нього заговорити. Тож я зупинився за ним, аж тут якесь шосте

чуття спонукало його обернутися і підвести на мене очі – мабуть, за всі ці роки фани не раз отак до нього підступали, – і вже за кілька секунд я, відрекомендувавшись, пояснював, що граю в оркестрі, який допіру виступав, на одному подіску розповідав, що захоплююся ним, а моя мати то й узагалі була справжньою його фанаткою. Гарднер слухав усе це з незворушним виразом і лише періодично кивав, наче мій лікар. Я все говорив і говорив, він же тільки перепитував час од часу: «Невже? Що, справді?». За якусь хвилину я подумав, що треба вже дати йому спокій, і зібрався піти, аж раптом почув:

– То ви, значить, з тих країв, де заправляли комуністи. Скрутно ж вам, мабуть, доводилося...

– Усе це вже в минулому, – бадьоро стенов плечима я. – Тепер ми – вільна країна. Демократія.

– Радий це чути. А оце щойно для нас виступала ваша команда... Сідайте. Хочете кави?

Я сказав, що не хотів би нав'язуватися, та у голосі pana Гарднера прозвучала тієї миті м'яка наполегливість:

– Ні-ні, сідайте. То, кажете, вашій матері були до вподоби мої записи?

Тож я сів і став розповідати далі. Про свою маму, про наше помешкання, про ті записи з чорного ринку. Пригадати назви альбомів я не міг, однак заходився описувати зображення на конвертах, наскільки вони мені запам'яталися, а він щоразу піднімав угору пальця і казав щось на зразок: «О, то був "Неповторний". "Неповторний Тоні Гарднер"». Ця забава, схоже, припала до душі нам обом, та раптом я помітив, що погляд pana Гарднера ковзнув кудись повз мене, й обернувся якраз вчасно, аби побачити, що до нашого столика підходить якась жінка.

Вона була з тих американських дам – таких стильних і вишукано одягнених, з доглянутим волоссям і чудовою фігурою, – які

звіддалік видаються набагато молодшими, ніж зблизька. Здалеку я міг би прийняти її за модель, одну з тих, що їх можна побачити на фото у глянцевих модних журналах. Та коли вона сіла поруч із паном Гарднером і підняла на чоло свої темні окуляри, я збагнув, що їй щонайменше п'ятдесят, а може, й більше.

– Це Лінді, моя дружина, – повідомив пан Гарднер.

Пані Гарднер сьїнула мені децю слуханою усмішкою і поцікавилася у свого чоловіка:

– А хто це? Ти вже завів собі приятеля?

– Саме так, люба. Гарно збавив час за розмовою з... Вибачте, друже, я ж навіть не знаю, як вас звать.

– Ян, – хутко сказав я. – Але друзі називають мене Янек.

– То у вас зменшена форма імені довша за повне ім'я? – здивувалася Лінді Гарднер. – Таке буває?

– Люба, не грубіянь чоловікові.

– Я не грубіяню.

– Не можна кптити з чужого імені. Ну, будь чемною дівчинкою.

Лінді Гарднер з якимсь безпорадним виразом на обличчі повернулася до мене.

– Ви розумієте, про що він? Хіба я вас образила?

– Ні-ні, – відповів я. – Зовсім ні, пані Гарднер.

– Він постійно говорить, що я груба з публікою. Але це не так. Хіба ж я була щойно з вами груба? – А тоді обернулася до чоловіка: – Я говорю до публіки природно, мильй. Так уже в мене заведено. Це ніякі не грубощі.

– Гаразд-гаразд, люба, – мовив пан Гарднер. – Не треба робити з мухи слона. Та й цей чоловік – не публіка.

– О, невже? А хто ж він? Зблуканий небіж?

– Поводься гречно, люба. Цей чоловік – колега. Музикант, профі. Тільки-но нас усіх розважав, – і він зробив жест у бік нашого тенту.

– Он воно як! – І Лінді Гарднер знову повернулася до мене: – То це ви щойно виступали? Було гарно. Ви на акордеоні грали, так? Справді гарно!

– Дуже дякую. Власне, я – гітарист...

– Гітарист? Та ви жартуєте. Я ж буквально хвилину тому за вами спостерігала. Ви сиділи он там, біля контрабасиста, і так чудово грали на своєму акордеоні...

– Даруйте, але на акордеоні у нас грає Карло. Такий кремезний лисань.

– Ви певні? Не жартуєте?

– Люба, я ж тебе просив не грубіянтити.

Він не те щоб кричав, та голос його зазвучав раптом твердо і сердито, а тоді запала дивна мовчанка. За мить сам пан Гарднер її порушив, лагідно мовивши:

– Вибач, люба, я не хотів на тебе кричати.

Він узяв жінку за руку, і я вже подумав був, що та відсахнеться, але ні, натомість вона присунулася до нього ближче і поклала вільну руку зверху на їхні з'єднані долоні. Так вони якусь хвилину й просиділи: пан Гарднер з похиленою головою і його дружина, яка дивилася порожнім поглядом понад плечем чоловіка кудись через площу, в напрямку базиліки, проте не бачила, схоже, нічого. На ті кілька секунд вони мовби забули не лише про мене, хоч я сидів поруч, а й про всіх людей на площі. Потім вона озвалася майже пошепки:

– Все гаразд, мильй, це я винна. Зіпсувала вам настрій.

Вони ще трохи посиділи так, далі тримаючись за руки. Затим пані Гарднер зітхнула, відпустила чоловікову руку і глянула на мене. Вона дивилася на мене й раніше, але цього разу то було інакше. Цього разу я відчув її чари. От немов у неї була така собі шкала, з позначками від нуля до десяти, і тієї миті у стосунку до мене вона перевела стрілку десь на шістку чи сімку. Хай там як, мене